

Sisekaitseakadeemia

Politseikolledž

Peeter Roosmägi

VÄÄRTEOPROTOKOLLIDE JA –OTSUSTE SISU
VASTAVUS KEHTIVATELE MENETLUSNORMIDELE
IDA POLITSEIPREFEKTUURI JÕHVI
POLITSEIOSAKONNA NÄITEL

Lõputöö

Juhendaja:

Jaak Kiviste haldusjuhtimise magister

Tallinn 2009

ANNOTATSIOON

Lõputöö on kirjutatud 2009. aastal Sisekaitseakadeemia Politseikolledži üliõpilase Peeter Roosmägi poolt teemal *Väärteoprotokollide ja –otsuste sisu vastavus menetlusnormidele Ida Politseiprefektuuri Jõhvi Politseiosakonna näitel*. Töö on koostatud eesti keeles, 45 lehel. Kasutatud allikaid on kokku 21 - 3 õigusakti, 14 kohtulahendit ja 4 kirjanduslikku allikat.

Töö peamisteks märksõnadeks on süüteo koosseis, kohtuväline menetlus üldmenetluses, väärteoprotokoll ja rahatrahvi määramise otsus. Töö kirjutamisel on kasutatud erialakirjandust, õigusakte ja kohtulahendeid.

Käesoleva töö uurimisobjektiks on kohtuvälise menetleja poolt koostatud väärteoprotokollid ja rahatrahvi määramise otsused. Töö eesmärgiks on hinnata kohtuvälises menetluses koostatavate väärteoprotokollide ja nende põhjal määratud otsuste vastavust kehtivatele karistusõiguse ja menetlusnormidele. Uuringu objektiks on valitud Karistusseadustiku § 262 järgi koostatud väärteoprotokollid ja –otsused. Töös on välja toodud probleemsed kohad väärteoprotokollide ja -otsuste koostamisel ning leitud neile autoripoolsed lahendused. Uurimismeetodina on kasutatud politseiosakonnas menetletud väärteoasjade analüüsi.

Eelkõige on töö mõeldud ülevaate andmiseks kohtuvälises menetluse väärteoprotokollide ja –otsuste koostamisest ning süüteokoosseisu tuvastamisest. Töö praktilise poolena on välja toodud väärteoprotokollide ja –otsuste koostamisel ning süüteokoosseisu tuvastamisel esinevad puudused ning ettepanekud nende kõrvaldamiseks.

Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas.

Töö autor: _____
(ees- ja perekonnanimi) (allkiri)

LÕPUTÖÖ VASTAB KEHTIVATELE NÕUETELE

Juhendaja : _____
(ees- ja perekonnanimi) (allkiri)

KAITSMISELE LUBATUD

Kolledži direktor: _____
(ees- ja perekonnanimi) (allkiri)

Sisukord

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	3
SISSEJUHATUS	4
1. KARISTUSÕIGUS	6
1.1 Karistusõiguse olemus ja karistusseadustiku üldosa rakendamine väärteomenetluses	6
1.2 Süüteo koosseisu tuvastamine,	8
1.3 Õigusvastasus ja süüd välistavad asjaolud	14
1.4 Karistamise alused.	18
1.5 KarS § 262 väärteokoosseis	19
2. VÄÄRTEOMENETLUS	23
2.1 Nõuded tõendamisele	23
2.2 Väärteoprotokoll	26
2.3 Väärteos tehtavad lahendid	28
3. UURIMISTÖÖ	32
3.1 Uuringu käik	32
3.2 Uuringu I osa (väärteo protokollid)	33
3.3 Uuringu II osa (otsused)	35
3.4 Uuringu III osa (kohtus lõpetatud väärteod)	36
3.5 Uuringu kokkuvõte, autoripoolsed järeldused ja ettepanekud	37
KOKKUVÕTE	42
Резюме	43
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	44
Viidatud õigusaktid	44
Viidatud Riigikohtu lahendid	44
Viidatud kirjandus	44

SISSEJUHATUS

Töö autor on lõputöö teemaks valinud väärteoprotokollide ja –otsuste sisu vastavus menetlusnormidele Ida Politseiprefektuuri Jõhvi Politseiosakonna näitel. Teema on valitud sel põhjusel, et töö autor puutub ametialaselt kokku väärteoprotokollide koostamise ja hiljem ka otsuste tegemisega. Samuti osaleb autor ka protokollide ja otsuste peale tehtud kaebuste lahendamisel kohtus kohtuvälise menetleja esindajana. Töö aktuaalsus seisneb selles, et 2008.a. Jõhvi Politseiosakonnas väärtegude eest määratud rahatrahvi otsustest on need 28 juhul kohtus tühistatud väärteo tunnuste puudumise tõttu.

Kuna töö autor koostab otsuseid üldmenetluses, teiste ametnike poolt koostatud väärteoprotokollidele, on tarvis jälgida, kas väärteoprotokollide sisu vastab kehtivale karistusõigusele ja menetlusnormidele, et vältida hilisemaid väärteo otsuste tühistamist kohtus, seoses menetlusnormide rikkumisega.

Probleemiks antud valdkonnas on asjaolu, et ei ole teada kas väärteootsused, mille üle ei teostata kohtulikku kontrolli on koostatud oluliste vigadeta. Kui esineb vigu, siis millised on enamesinevad puudused ning kas Ida Politseiprefektuuri poolt koostatud otsuste kvaliteeti on vajalik ja võimalik tõsta.

Käesoleva töö eesmärk on Ida Prefektuuri Jõhvi osakonna näitel välja selgitada väärteoprotokollide ja –otsuste vastavus kehtivatele karistusõiguse ja menetlusnormidele. Teoreetiliste ja õiguslike nõuete võrdluses empiirilise materjaliga koostatud analüüsi põhjal selgitada välja probleemsed kohad väärtegude menetlemisel just protokollide ja otsuste koostamisel.

Hüpoteesina väidab töö autor järgmist:

Jõhvi Politseiosakonna ametnike poolt Karistusõiguse väär rakendamine ja menetlusnormide rikkumine on põhjustanud nõuetele mittevastavate väärteoprotokollide ja otsuste koostamise.

Väärteoprotokollide ja otsuste analüüsi põhjal on võimalik tuua välja ettepanekud menetlus kvaliteedi parandamiseks.

Lõputöö on jaganud kolme peatükki.

Esimeses peatükis on kirjutatud karistusõiguse olemusest, süüteokoosseisu tuvastamisest, õigusvastasust ja süüd välistavate asjaolude olemasolust ja karistamise alustest ning nende rakendamisest väärteomenetluses. Töö autor on kontrollimiseks võtnud Karistusseadustiku § 262 rikkumised, seega on vajalik lahti kirjutada antud väärteo koosseis. Antud süüteokoosseisu valimise põhjuseks on see, et seaduses on antud rikkumine sõnastatud külaltki abstraktselt, ning seda võidakse praktikas tõlgendada liiga laiendavalt. Samuti ei võimalda töö piiratud maht analüüsida kõiki protokollides sisalduvaid väärteo koosseise.

Teise peatükis on lahti kirjutatud seadusest tulenevad nõuded tõendamisele, tõenditele, üldmenetluses koostatud väärteoprotokollidele ja kohtuvälise menetleja poolt tehtavatele rahatrahvi määramise otsustele. Töös ei tule käsitlusele nõuded kiirmenetluse otsustele ja hoiatamisotsustele, kuna need ei ole uurimise objektiks.

Kolmandas peatükis kirjeldatakse uuringu käiku ja tulemusi ning autoripoolseid järeldusi ja ettepanekuid.

1.Karistusõigus

1.1 Karistusõiguse olemus ja karistusseadustiku üldosa rakendamine väärteomenetluses

Eesti õigusruumis jaguneb õigus kaheks valdkonnaks- eraõiguseks ja avalikuks õiguseks. Eraõigus reguleerib eraisikute omavahelisi õigussuhteid. Avaliku õiguse objektiks on aga avaliku võimu teostamine. Avaliku õiguse hulka kuulub ka karistusõigus ja menetlusõigus.

KarS § 1 lg 2 sätestab, et karistusseadus käesoleva peatüki tähenduses on käesolev seadustik või muu seadus, mis näeb ette karistuse süüteo eest. See tähendabki, et kõik eriseadused, milles on ette nähtud karistused väärtegude toimepanemise eest on samuti karistusseadused, kuigi tegu on ainult karistusseadustiku seisukohalt tähtsust omava tehnilise normiga, mille vajadus tuleneb sellest, et KarS põhimõtte kohaselt sisalduvad väärteod valdavalt väljaspool KarS-i. Antud lõige annabki võimaluse käsitleda ka selliseid väärteogusid sisaldavaid muid seadusi karistusseadustena ja rakendada käesoleva seadustiku üldosas sätestatud karistusseaduse ajalise ja ruumilise kehtivuse põhimõtet. (Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:24)

Karistusseadustiku mõistes on karistatavad teod ühise nimetusega süüteod, mis jagunevad kuritegudeks ja väärtegudeks. Eristatakse kuritegusid ja väärtegusid seaduses nende eest ettenähtud karistuste järgi, mis peegeldab seeläbi ka teo sisulist raskust. (Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:27) Kuriteoks on süütegu, mille eest on füüsilisele isikule põhikaristusena ette nähtud rahaline karistus või vangistus ja juuriidilisele isikule rahaline karistus või sundlõpetamine. (Kars § 3 lg 3) Väärtegu on süütegu, mille eest on põhikaristusena ette nähtud rahatrahv või arest. (KarS § 3 lg 4) Veel on kuritegude ja väärtegude erisuseks see, et kuriteod sisalduvad üksnes KarS-s, kuid väärteod sisalduvad nii KarS-s kui ka muudes seadustes. Loogiliselt võttes on see vajalik, kuna eriseadustest tulenevad ka normid, mille vastu eksimine on keelatud. Kuid võttes asja politseiniku seisukohalt teeb see asja keeruliseks, kuna erinevaid seaduseid on palju, kus politsei on kohtuväliseks menetlejaks, ning nende kõigiga kursis olemine on suhteliselt raske, ning konkreetse karistusõigusliku normi otsimine võtab aega.

Karistusseadustiku ajaline kehtivuse on paika pandud KarS § 5, mille lg 1 ütleb, et karistus mõistetakse vaid teo toimepanemise ajal (KarS § 10) kehtinud seaduse järgi. Antud nõue kuulub teo karistatavuse üldtingimusi määravate aluspõhimõtete hulka, mis ütleb, et kedagi ei tohi süüdi mõista ega karistada teo eest, mis selle toimepanemise ajal ei olnud süütegu (KarS § 2 lg 1). Antud normi tuntakse ka nullumcrimen, nulla poena sine lege (lad. Ei ühtegi kuritegu ega karistust ilma seaduseta) põhimõttena või seaduslikkuse printsibiina – peab tagama õigusriikliku karistusõiguse. (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:7) Samas menetlusõiguses kohaldatakse menetlustoimingu ajal kehtinud seaduse nõudeid. (KrMS § 3 lg 2)

Kuid on ka mõningad erisused, kus seadus, mis välistab teo karistatavuse, kergendab karistust või muul viisil leevendab isiku olukorda omab tagasiulatuvat jõudu (KarS § 5 lg 2), kuid vastupidiselt seadus, mis tunnistab teo karistatavaks, raskendab karistust või muul viisil halvendab isiku olukorda ei oma tagasiulatuvat jõudu (KarS § 5 lg 3). Seega on õigusrikkuja positsiooni tagant järgi kergendamine lubatud, kuid raskendamine keelatud.

Näitena võiks tuua KarS § 218 lg 1, mis jõustumise ajal nägi ette kriminaalkaristuse juhul, kui vargus väheväärtusliku asja vastu, nn pisivargused, oli toime pandud isiku poolt kellel oli kehtiv karistus varguse eest. Hiljem antud säte muudeti, ning kõiki nn pisivarguseid käsitleti vaid väärtegedena. Seega kergendati õigusrikkuja olukorda, st kõik sellised teistkordsed pisivargused ei olnud enam kuriteod, ning kriminaalajad, mis ei olnud läbinud kohtuliku arutelu lõpetati, ning õigusrikkujaid karistati vaid väärteokorras. Samas muudeti hiljem antud sätet jälle, ning lisati sinna mõiste süstemaatiline vargus, mille eest on ette nähtud kriminaalkaristus. See tähendab raskendati õigusrikkuja positsiooni. Seega saab karistada kriminaalkorras vaid õigusrikkujat, kes paneb nn pisivargused süstemaatiliselt toime peale uue redaktsiooni kehtima hakkamist, kuid enne seda süstemaatilisi pisivargusi toimepannud isikuid kriminaalkorras karistada ei tohi.

Karistusõiguse ruumiline kehtivus on paika pandud territoriaalselt, kuna karistusõigus kuulub riigile, ning territoorium on riigi eksistentsi üks aluseid. Seega kehtib Eesti Karistusseadustik tegude kohta, mis on toime pandud Eesti territooriumil (KarS § 6 lg1) ja Eestis registreeritud laeval või õhusõidukil või selle vastu, sõltumata laeva või õhusõiduki asukohast süüteo toimepanemise ajal ja asukohamaa karistusseadustest (KarS § 6 lg 2). Territooriumiks loetakse riigi piires olevat maismaad, õhuruumi ja veeterritooriumi, ning ka maa-ala, mis on

antud välisriikide diplommatilistele esindustele, kuigi riigi võim on seal piiratud. (Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:31) Sarnaselt on määratletud ka menetlusõigus, mis kehtib Eesti Vabariigi territooriumil. (KrMS § 3 lg 1)

1.2 Süüteo koosseisu tuvastamine

Väärteomenetluses otsuse tegemisel peab kohtuväline menetleja lahendama VTMS § 108 loetletud küsimused (VTMS § 72 lg 2). Seega on vaja tuvastada, kas toime on pandud seadusega sätestatud väärteo tunnustele vastav tegu, väärteo kvalifikatsioon, teo õigusvastasus ja süüilisus, karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud ning karistuse liik ja määr. (VTMS § 108) Seega on erinevalt kriminaalmenetlusest, kus lasub menetlejal vaid tõendite koguja roll, väärteomenetluses vajalik hinnata ka teo koosseisupärasust, õigusvastasust ja süüd välistavate asjaolude olemasolu, ning lõpuks ka tõendeid. Peale selle tuleb otsustada ka karistuse küsimus.

KarS deliktstruktuur rajaneb finantslikule kolmeastmelisele süüteomõistele (KarS § 2 lg.2). See tähendab teo karistatavuse tuvastamist rangelt ja eranditult üksteisele järgnevatel astmetel - kõigepealt koosseisupärasus, seejärel õigusvastasus ning lõpuks süü, kusjuures õiguslik (ja ka eetilise) hinnang teole on igal astmel erinev. Alles siis kui kõigil kolmel astmel on vastus jaatav, saab rääkida karistatavast teost- kuriteost või väärteost. Ning vastupidi, kui ühel tasemel on vastus eitav(nt on tegu küll koosseisupärane, kuid ei ole õigusvastane), ei liiguta edasi järgmisele astmele (selles näites süü tasandile). Selle skeemi järgi on üles ehitatud ka KarS 2. Ptk (1. jg: süüteo koosseis, 2.jg: õigusvastasus, 3.jg: süü). (Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:25)

Süüteo koosseis on Karistusseadustiku eriosas või muus seaduses sätestatud karistatava teo kirjeldus (KarS § 12 lg 1) mille sätestamisel kasutab seaduseandja kirjeldavaid (deskriptiivseid) ja väärtustatavaid (normatiivseid) tunnuseid, mis omakorda võivad tähistada nii väliseid (objektiivseid) kui ka hingelisi (subjektiivseid) asjaolusid. (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:16)

Kuigi iga koosseisu mõtteliseks alustalaks on õigushüve, erinevad koosseisud üksteisest oluliselt. Sageli on objektiivses koosseisus kirjeldatud üksnes tagajärg, teinekord üksnes tegu,

samas võivad sellele lisanduda ka tegija isiku, teosituatsiooni või –koha kirjeldused jms. igäüks neist on enamasti kirjeldatud lähemate tunnuste alusel. Nende koostisosade ühendamisega toob seadusandja lühendatud vormis esile normi sisuks oleva käsu. (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:16)

Kooseisu tuumaks on tegu, mis jaguneb tegevuseks või tegevusetuseks. Tegu määratletakse sageli läbi erinevate asjade, nt teo suhe isikusse või asja, teo toimepanemise aeg ja koht, teo toimepanemise viis ja tema seotus teiste tegudega. Need, nn teomodaliteedid kirjeldavad lähemalt situatsiooni, kus tegu peab aset leidma, et olla karistusväärne. (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:17) Näiteks KarS § 262 koosseisus ongi üheks oluliseks asjaks just teo toimepanemise koht, st avalik koht.

Teoks ei loeta mõtteid, arvamusi ja tundeid, vääramatut jõu mõjul tehtud kehaliigutusi, somaatilisi tavalisi või patoloogilisi kehareflekse (põlverefleks, epileptiline kramp), somnambulismi (unerännet), samuti looma tegu. Tegu on aga õpitud refleks ehk omandatud automatism(auto juhtimisel tehtavad liigutused, kirjutamine), samuti psüühilise sunni mõjul tehtu. (Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:40,41)

Sageli ongi koosseisus kirjeldatud üksnes tegu. Selliseid delikte, kus ei ole sätestatud koosseisupärase tagajärje saabumise vajadust, nimetatakse formaalseteks või ka teodeliktideks. (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:17)

Kuid juba enne koosseisutunnuste tuvastamist võib ilmned, et puudub tegu karistusõiguslikus mõttes. Kui see puudub ei saa loomulikult hakata ka sellist käitumist õiguslikult hindama. Seega on teo olemasolu praktiliselt esimene küsimus, mis võib tekkida süüteo koosseisu juurde asudes. (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:17) Näitena võib tuua avaldused loomade kohta, kes häirivad naabreid oma tegevusega (haukumine) Sellisel juhul ongi tegu omistatav loomale, mitte tema omanikule, kelle käitumises puudub tegu karistusõiguslikus tähenduses.

Teoobjekt (ka ründeobjekt) on välismaailma osa, mille vastu on tegu suunatud. Objekti tuleb eristada õigushüvest. Kui esimene on abstraktsioon, siis objekt on realselt eksisteeriv nähtus. (Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:46)

Süüteo koosseisu objektiivseks tunnuseks on ka tagajärg, mis on teost tingitud ning sellest ajaliselt ja ruumiliselt eraldatud mõju välismaailmale, muudatus välismaailmas või ootuspärase mõju ärajäämine. (Karistuseseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:46)

Tagajärg võib seisneda mitmesugustes vormides, ainelises (§203 asja kahjustamine) või füüsilises kahjus (§ 113), samuti ohtliku olukorra loomises (§ 367. ohtlike kemikaalide käitlemiskorra rikkumine). Kui kahju on ainealine, loetakse oluliseks sellist kahju, mis ületab kehtiva kuupalga alammäära kümnekordselt; suur on kahju, mis ületab kehtiva kuupalga alammäära sajakordselt. Oluline kahju võib aga olla mitte ainult ainealine, vaid ka moraalne, nt kahtluse tekitamine mõne institutsiooni või isiku aususes ja usaldusväärsuses. Ka formaalsele süüteo võib järgneda tagajärg, mis ei ole küll koosseisutunnus, kuid millega tekitatud kahju tuleb tõendada ja hüvitada. (Karistuseseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:47) Antud nõue kehtib ainult kriminaalmenetluses, kus on vaja lahendada küsimus tsiviilhagi ja kahju hüvitamise kohta (KrMS § 306 lg 1 p 11), kuna väärtetega tekitatud kahju hüvitamine toimub tsiviilseadustes sätestatud alustel ja korras (VTMS § 7). See aga ei tähenda, et väärtetemenetluses ei oleks vaja kahju suurust tuvastada. Kahju tuvastamine on siiski vajalik, kuna paljudes koosseisudes on see üheks süüteo kvalifitseerimise tunnuseks.

Tagajärg võib olla põhitagajärg, nt kavatsuse korral on isiku eesmärk teatud tagajärje saavutamine. Sealjuures on võimalik, et lõppeesmärgi saavutamiseks tuleb läbida mitmeid etappe, mida karistusõiguslikult käsitatakse kui vahetagajärgi. Kõrvaltagajärg on põhi- või vahetagajärje saavutamisele paratamatult kaasnev nähtus. (Karistuseseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:47)

Subjekt on teo toimepanija ehk tegija. Kuigi KarS § 12 lg subjekti ei nimeta, on see siiski vaieldamatult objektiivse süüteo koosseisu tunnus, küll ainult erisubjekti ja omakäelise süüteo subjekti tunnuseks. (Karistuseseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:47)

Tagajärje objektiivne omistamine tegijale seisneb põhjusliku ehk kausaalseose tuvastamises. Põhjustamine seisneb materia, liikumise või teabe ülekandumises ühelt nähtuselt teisele. Selline ülekandumine avaldab teisele nähtusele mõju – kutsub selle esile, muudab seal midagi või kõrvaldab selle, või hoiab ära mingi muutuse saabumise. Nt materia ülekandumine on mürgi või püssikuuli sisenemine inimese organismi, liikumise ülekandumine on kellegi tõukamine või autoga otsasõitmine, teabe ülekandumine seisneb kellegi motiveerimises

mingiks teoks (süüteole kihutamine või sellele nõuandega kaasaaitamine). (Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:47)

Enamasti tuvastatakse põhjuslik seos *conditio sine qua non* ehk ekvivalentsusteooria abil. Selle reegli kohaselt on tagajärjega põhjuslikus seoses iga asjaolu, mida ei saa mõttes eemaldada, ilma et tagajärg ära langeks (st kõik asjaolud on võrdsed, ekvivalentsed). Selle reegli kasutamisel tuleb seega korraldada mõtteline eksperiment, milles teatud asjaolu eemaldatakse ja uuritakse, kas tagajärg oleks siis jäänud saabumata. (Aas,Feldmanis,Hirvoja,Jaggo,Lembit 2002:19)

Conditio-reeglit on täiendatud rakendusreegliga, mille järgi ei tohi teatud asjaolu mõttes kõrvaldamisel juurde mõelda teist, mitteesinevad asjaolu. (Aas,Feldmanis,Hirvoja,Jaggo,Lembit 2002:19)

Lisaks tuleb *conditio*-reegli õigeks rakendamiseks silmas pidada veel seda, et tagajärje all tuleb mõelda konkreetset, mitte abstraktset tagajärge. (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:19)

Seda reeglit saab rakendada vaid lihtsamatel juhtudel, sest keerulisemate kaasuste korral avaldub, et antud reegel on ringdefinitsioon. Seetõttu on uuemad arengud ekvivalentsusteoriast loobunud. Siiski võib ekvivalentsusteooriat tavapraktikas enamikel juhtudel probleemideta kasutada. (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:19)

Adekvaatsusteooria tuleneb tsiviilõigusest ja rajaneb samuti *conditio*-reeglil, loeb teatud tegu kindla tagajärjega aga üksnes siis põhjuslikus seoses olevaks, kui see on kooskõlas seniste kogemustega, st kui tavaliselt sellisele teole järgneb selline tagajärg (tagajärg on adekvaatne antud teole). Selle võttega eitatakse kausaalsust sellistel juhtumitel, mida ükski normaalne inimene ei oleks suutnud ette näha. (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:19)

Erinevalt eelnevatest teooriatest, mis põhinevad loodusteaduslikel teadmistel ja kogemustel, seab relevantsusteooria esiplaanile normatiivse hinnangu. Täpsemalt hinnatakse seda, kas antud tegu on ka õiguslikult relevantne (oluline) antud tagajärje jaoks – st küsitakse, kas seadusandja tõesti pidas konkreetse normi loomisel vajalikuks keelata ka vastavad teod jne. seega kuuluvad sellesse teoriasse iga koosseisu mõtte ja eesmärgi tõlgendamine ja üldine

õpetus koosseisupärasest ebaõigusest. (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:19)

Võttes erinevad teooriad kokku, võib nende ühise tuumana välja tuua selle, et kurjategija tegudes peab olema mingi asjaolu, mida ei saa mõttes eemaldada, ilma et tagajärg ära langeks. Lisaks peab kausaalsus olema hõlmatud ka subjektiivse koosseisuga, mistõttu erinevatest kausaalsusteooriatest lähtuvad tulemused lõppkokkuvõttes praktiliselt teineteisest ei erine. (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:19)

Näitena võiks tuua kaasuse, kus E juhtis mootorsõidukit olles alkoholijoobes. Sõites mööda peateed keeras talle ootamatult kõrvalteelt ette kaine K, kes eiras tee andmise nõuet peateel sõitvale sõidukile, mille tagajärjel toimus liiklusõnnetus, kus olid vigastatu mõlemad sõidukid. E pani toime süüteo juhtides mootorsõidukit alkoholijoobes, seega võiks järeldada, et E on süüdi ka liiklusõnnetuse põhjustamises, kuna ei tajunud adekvaatselt teel toimuvat. Kuid kui K poleks rikkunud nõuet anda teed peateel liikuvale sõidukile poleks liiklusõnnetust toimunud. Seega vastutab E ainult joobes juhtimise eest, kuna tema tegevuses puudus põhjuslik seos liiklusõnnetuse põhjustamises. Liiklusõnnetuse põhjustamise eest vastutab K kuna tema eiras normi, mis viis sellise tagajärjeni.

Süüteo koosseisu subjektiivsed elemendid kirjeldavad tegija sisemaailma. Eelkõige puudutavad need isiku teadmist ja tahtmist süüteo objektiivsete koosseisutunnuste suhtes ja koos objektiivsete koosseisutunnustega kirjeldavad nii teos sisalduvat ebaõigust. (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:20)

Tahtluse lühimääratluse järgi võib tahtlust defineerida kui teo toimepanija poolt süüteo koosseisule vastavate asjaolude teadmist ja tahtmist. Teadmine ja tahtmine (lad. *Sciens et volens*) ehk vastavalt intellektuaalne ja volunatiivne element moodustavadki tahtluse struktuuri. Kui keegi võtab ette teo, millega ta kavatseb saavutada teatud tagajärje välises ilmas, on tal selle eelneva kavatsuse tõttu välisilma tagajärge kõigepealt puhtintellektuaalne suhe. Kui ta näeb ette, et selline tagajärg saabub, peab ta reeglina otsustama küsimuse, kas panna tegu toime või sellest loobuda ettenähtava tagajärje tõttu. Seda küsimust lahendades tuleb tal eneses kujundada sisemine hoiak tagajärje saabumisse. Kirjeldatud arusaam tahtluse intellektuaalsest ja volunatiivse elemendi omavahelise suhestatuse kaudu erinevad tahtluse liigid. (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:21)

Nendeks liikideks on kavatsetus (isik paneb teo toime kavatsetult, kui ta seab eesmärgiks süüteokoosseisule vastava asjaolu teostamise ja teab, et see saabub, või vähemalt peab seda võimalikuks. Isik paneb teo toime kavatsetult ka siis, kui ta kujutab endale ette, et süüteokoosseisule vastav asjaolu on eesmärgi saavutamise hädavajalik tingimus (Kars § 16 lg 2)); otsene tahtlus (isik paneb teo toime otsese tahtlusega, kui ta teab, et teostab süüteokoosseisule vastava asjaolu, ja tahab või vähemalt möönab seda (Kars § 16 lg 3)); kaudne tahtlus (isik paneb teo toime kaudse tahtlusega, kui ta peab võimalikuks süüteokoosseisule vastava asjaolu saabumist ja möönab seda (KarS § 16 lg 4)).

Vastavalt KarS § 17 lg 1 isik, kes tegu toime pannes ei tea asjaolusid, mis vastab süüteokoosseisu tunnustele, ei pane tegu toime tahtlikult. Samas nendib sama paragrahvi lõige 3, et seaduse mittetundmine ei välista tahtlust ega ettevaatamatust. Seega teeb KarS vahet asjaoludel, mis kuuluvad süüteo objektiivsete koosseisu (lg1) ja seadusse endasse (lg 3). Sellega on selgelt määratletud, et tahtlus ei pea seonduma karistusseadusega, vaid et tahtluse ainus ese on süüteo objektiivsele koosseisule vastavad asjaolud. Praktiliselt tähendab see, et isik ei pea tahtluse eeldamiseks teadma teo keelatust. (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggio, Lembit 2002:23)

Esimene oluline erinevus tuleneb sellest, et kuritegu on reeglina karistatav tahtluse korras ning ettevaatamatu tegu on karistatav vaid siis, kui vastav eriosa norm seda ette näeb (KarS § 15 lg 1). Seevastu väärtegu on reeglina karistatav sõltumata subjektiivse külje vormist, kuna KarS § 15 lg 3 järgi on väärteona karistatav nii tahtlik kui ettevaatamatu tegu. Sellise erandi tegemine väärtegu osas on praktilise tähtsusega, vabastades menetleja väärtegu puhul spetsiaalsest subjektiivse külje vormi kindlaks tegemisest. Põhjuseks asjaolu, et teatud väärtegu puhul on peaaegu võimatu kindlaks teha, kas tegu pandi toime tahtlikult või ettevaatamatusest ning eraldi selle tuvastamisele ressursi kulutamine ei ole otstarbekas. (Pajula, Ploom 2004:7)

Selline probleem võib tekkida näiteks kaasuses, kus sõiduk on pargitud keelatud kohas. Kui oleks kindlalt vaja tuvastada asjaolu, kas isik teadlikult eiras liikluskorraldusvahendi nõudeid või oli lihtsalt hooletu ja ei märganud nende olemasolu, ning seadusesättes ei oleks eraldi ettenähtud karistust ettevaatamatu teo eest, jääks enamikel juhtudel selline tegu tuvastamata. Põhjuseks asjaolu, et menetluslase isikuna väidetak, et oldi hooletu ja ei märganud liikluskorraldus vahendit. Tahtluse tuvastamine oleks seega praktiliselt võimatu või nõuaks

tõendamine liialt palju aega. Seega on seaduseandja lähenemine õige, et väärteomenetluses ei ole vajalik tahtluse liiki tuvastada ja piisab ka kui tegu on toime pandud ettevaatamatusest.

Kuritegude puhul lähtub KarS nn diferentseerimisprintsüübist, mille kohaselt eristatakse kuriteo täideviijat ja sellest osavõtjat (KarS § 20). Täideviija ja osavõtja eristamine on õigusriiklikult aktsepteeritud mooduseks karistada isikut, kes ei realiseeri süüteokoosseisu tunnuseid, kuid kelle tegevus on suunatud kuriteo toimepanemisele. Selle aluseks on nn formaal-objektiivne teooria, mille kohaselt on täideviija isik, kes on realiseerinud süüteokoosseisu tunnused. (Pajula, Ploom 2004:8)

Väärtegude puhul diferentseerimis printsüüp ei kehti, kuivõrd KarS § 23 kohaselt on karistatav üksnes täideviimine. Lähtudes formaal-objektiivsest teooriast saab väärteotoimepanemise eest karistada seda isikut, kes väärteokoosseisule vastavalt käitus. Seega saab väärteotoime eest karistada üksiktäideviijat, vahendliku täideviijat ja kaastäideviijaid (KarS § 21 lg 1 ja 2), mitte aga väärteole kihutajat ega kaasaaitajat (KarS § 22 lg 2 ja 3). Sellest põhimõttest tuleb lähtuda VTMS § 68 lg 4 tõlgendamisel, mis sätestab mitme isiku poolt väärteotoimepanemise. (Pajula, Ploom 2004:8)

Kuna väärtegudega tekitatud kahju on tavaliselt tühine ja ühiskonna ohtlikus väike polegi oluline välja selgitada isikuid, kes võisid anda põhjuse või sundisid väärtegu sooritama.

1.3 Õigusvastasus ja süüd välistavad asjaolud

Õigusvastasus on kolmeastmelise kuriteostruktuuri teine element. Iga, tegu, mis vastab süüteokoosseisule, käsitatakse õigusvastasena, ja juhul, kui esineb õigusvastasust välistav asjaolu (KarS § 27 – õigusvastasus tuvastatakse seega n-õ negatiivselt, st ei otsita mitte konkreetset käitumist keelavat normi vaid seda lubavat, ja kui seda ei leita, käsitatakse tegu õigusvastasena. (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:26)

Karistusseadustik sätestab kolm õigustavat asjaolu:

- Hädakaitse on tegu, mis on vajalik vahetu õigusvastase ründe tõrjumiseks. (Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:104)
- Hädaseisund, mida võib defineerida kui vahetut ohtu enda või teise isiku õigustatud huvile, mida saab kõrvaldada üksnes teisele õigustatud huvile kahju tekitamisega.

(Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:112)

- Kohustuste kollisioon on dilemma, kus isikul on üks õiguslik kohustus, mida ta suudab täita ainult teise õigusliku kohustuse täitmatajätmise hinnaga. Sealjuures on kohustuse täitmatajätmine karistatav tegevus või tegevusetus. Seda instituuti võib nimetada ka õiguslikuks hädaseisundiks ning tavaliselt käsitletaksegi seda kui hädaseisundi erijuhtu. Tavalisest hädaseisundist erineb kohustuste kollisioon aga selle poolest, et ükskõik, kuidas isik ei käituks, peab ta vähemalt ühte kohustust rikkuma (hädaseisundi korral võib ta tegutsemisest loobuda). (Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:115)

Olulise uuendusena on Karistusseadustikus sätestatud, mis saab siis, kui toimija eksib õigustavas asjaolus. Eksimus võib olla kahte liiki.

Isik kujutab ekslikult ette õigustavat asjaolu (KarS § 31 lg 1)

Siia kuuluvad juhud, kui toimija eksib, arvates näiteks, et tegutseb hädakaitstes. Sel juhul ei võeta teda vastutusele tahtliku kuriteo eest, kuid vastutus ettevaatamatu kuriteo eest on võimalik. Isik ei tea õigustavat asjaolu kui esineb asjaolu, mis välistab teo õigusvastasuse, kuid toimija ise seda ei tea, vastutab ta kuriteo katse eest. (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:29)

Sarnaselt kuriteole on ka väärteo korral katse karistatav, kuid seda ainult juhul, kui tegu on toime pandud tahtlikult (KarS § 25 lg 1). Ettevaatamatu väärteo korral ei saa isik katse eest vastutada. (Pajula, Ploom 2004:8) Probleemina võib välja tuua, et praktikas võib katse puhul tekitada ametnikes eksitust kahe paragrahvi koosmõju hindamine, kuna lõpuleviidud väärteo korral pole tahtluse liigi hindamine vajalik ja paljud pole sellega töös lihtsalt kokku puutunud ja võivad ekslikult arvata, et katse puhul pole samuti tahtluse liiki vajalik tuvastada.

Karistusõiguses kehtib süülisuse põhimõte, mis tähendab, et isikut saab õigusvastase teo eest ainult siis karistada, kui ta on selle toimepanemises süüdi (KarS § 32 lg 1). Selleks, et riik võiks kohaldada isiku suhtes raskeimat riikliku sanktsiooni – karistust – ei piisa üksnes objektiivse ebaõiguse tuvastamisest. (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:30)

Koosseis ja õigusvastasus näitavad, kas ja millisel viisil tegu õiguskorda kahjustab. Nende asjaolude tuvastamine ja hindamine ei sõltu teo toimepanijast, sest varguse koosseisu ja õigusvastasuse kindlaks tegemiseks ei ole tähtis, kas toimijaks oli 10 aastane laps või

normaalse vaimse seisundiga täiskasvanu. Samas õiguskord ei reageeri nende poolt toimepandud õigusrikkumistele ühtemoodi. Täiskasvanut karistatakse, kuid 10 aastast last mitte, sest ainult esimene on oma teos süüdi. Süü keskpunktis on teo toimepanija, süü ülesanne on siduda konkreetne isik oma teoga ning näidata, kas toimijat saab ja peab tema poolt tekitatud ebaõiguse eest vastutusele võtma ja karistama. Seega on süü alati seotud konkreetse isikuga ning sõltub ainult tema individuaalsest võimest. Nimelt sätestab KarS § 32 lg 2, et toimepanijat karistatakse vastavalt tema süüle, st süü osas ei kehti osavõtu aktsessoorsuse põhimõte (mitme toimepanija korral ei sõltu ühe isiku süü tuvastamine teiste süüst). (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:30)

Lisaks omab toimija süü ka tähtsust otsustamiseks, kuidas isikut karistada, st karistuse liigi ja määra valikul. Nimelt sätestab KarS juhud, mil isiku süü on piiratud ning seega annab isiku vähese süü alusel karistuse vähendamisele. Süü ei ole karistuse piiride määramisel ainus kriteerium, lisaks tuleb arvestada ka üld- ja eripreventsiooni. (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:31)

Süüvõime kujutab endast isiku võimet teada ühiskonnas kehtivaid norme ja juhtida oma käitumist vastavalt nendele normidele. Sisuliselt tähendab süüvõime võimet saada aru oma teo ebaõigussisust. (Karistuseseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:121)

Isik on süüvõimeline, kui ta on teo toimepanemise ajal süüdiv ja vähemalt neljateistaastane. (KarS § 33) Samas kui kohtuväline menetleja leiab, et isikut, kes pani väärteo toime neljateist- kuni kaheksateistaastasena, saab mõjutada karistust kohaldamata võib kohtuväline menetleja väärteoasja lõpetada ja anda väärteomaterjalid üle alaealiste komisjonile (VTMS § 30 lg 2). Antud nõue tuleneb arvatavasti sellest, et seadusandja on arvamisel, et neljateist- kuni kaheksateistaastane isik ei oma tavaliselt iseseisvat sissetulekut, ning tema rahaline karistamine ei oma piisavat mõju, kuna trahviraha maksavad vanemad. Samas praktikas antud võimalust eriti ei kasutata, ning neljateist- kuni kaheksateistaastastele isikutele määratakse rahatrahv.

Teiseks isiku süüvõimet välistavaks asjaoluks on süüdimatus. Süüdimatuse küsimus tõstatatakse ainult isikute suhtes, kes ei ole süüvõimetud ea tõttu, st on vähemalt neljateist aastased. Vastavalt KarS § 34 tuleb süüdimatuse tuvastamiseks läbida kaks tasandit. Seega tuleb kindlaks teha, et isik ei olnud võimeline oma teo ebaõigusest aru saada või seda juhtima

(psühholoogiline kriteerium) ning et see võimetus oli tingitud KarS § 34 p 1-5 psüühilisest seisundist (meditsiiniline kriteerium). (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:32)

Eeldatakse, et isik teab ühiskonnas kehtivaid käitumiseeskirju, olgu need siis õigusnormid või muud inimeste käitumist reguleerivad sotsiaalsed normid. Norme teades teab inimene selles sisalduvat keeldu – saab aru teo materiaalsest õigusvastasusest. Normi all ei tule seega sugugi mõista konkreetset seadusesätet või karistusnormi. Keelueksimus tähendab ühiskonnas eksisteeriva normi mittetundmist või sellest vale arusaamist (tegevusdelikti korral on see keelav, tegevusetusdelikti korral kohustav norm). Isik teab, mida ta teeb (tegutseb tahtlikult), kuid peab seda lubatavaks. (Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:131)

Karistusõigusliku olulise eksimusega on siiski tegemist üksnes kahel juhul:

1. Isik ei tea üldse vastava normi olemasolu, seega ka selles sisalduvat keeldu ja siit tulenevat karistatavust.
2. Isik teab küll normi olemasolu, kuid ei tea seda kui õigusnormi (seega ka teo õiguslikku keelatus ja selle rikkumisega kaasnevat vastutust. (Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:131)

Siiski mitte alati, kui isik uskus täielikult oma käitumise õiguspärasusse, ei ole tegemist eksimusega teo keelatuses. Lisaks peab olema täidetud tingimus, et selline eksimus oli teo toimepanija jaoks vältimatu. (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:34)

Eksimise vältimatuse tuvastamiseks tuleb esiteks kindlaks teha, kas toimijal oli alust kahelda oma teo õiguspärasuses. Aluse kahtluseks võib anda teo üldine moraalivastatus, teiste isikute õigushüvede kahjustamine või tegu, mis puudutab eriregulatsiooniga tegevusala. (Aas, Feldmanis, Hirvoja, Jaggo, Lembit 2002:34)

Praktilist tähendust antud eksimustel vääртеomenetluses ei ole, kuna praktikas neid süüid välistavate asjaoludena ei rakendata, kuna enamus politsei poolt menetletavad vääртеod on laialt levinud üldsusele teadaolevad normid, mille mitte teadmist on raske tõendada.

1.4 Karistamise alused

Karistuse kohaldamise all mõeldakse karistuse mõistmist kohtu poolt või karistuse määramist kohtuvälise menetleja poolt (KarS § 56 lg 1), samuti KarS-is nimetatud asendusi. Karistuse mõistab kohus nii kuriteo kui väärteo eest, karistuse määrab kohtuvälise menetleja väärteo eest. Karistuse kohaldamise ehk mõistmise või määramise materiaalõiguslik lähtekoht on sama – see on seaduses kirjeldatud süütegu. Vastavalt PS §-le 146 mõistab õigust ainult kohus. Siit tulenevalt ei ole erinevus kahe karistuse kohaldamise liigi vahel siiski üksnes sõnastuslik. Kohus mõistab karistuse raskemate süütegude eest ning kohaldab ka raskemat karistust, tehes seda vajalike menetluslike garantiisid silmas pidades. Kui ametnik määrab väärteokaristuse, kehtib lihtsam menetluskord, ehki ka siin on süüdistatavale tagatud vajalikud menetluslikud garantiid, eelkõige õigus ametniku poolt määratud karistus kohtus vaidlustada. (Karistuseseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:160)

Karistust mõistes või määrates tegutseb kohtunik ja kohtuvälise menetleja ametnik kindlates õiguslikes piirides, mis tulenevad nii üld- kui eriosast. Eriosast tuleneb karistuse ülem- ja alammäär vastavalt konkreetse normi sanktsioonile, teatud juhtudel ka lisakaristus. (Karistuseseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:161)

Seega on karistuse mõistmine peaaegu alati teatud valimine erinevate õiguslike variantide vahel või kõigi vajalike õiguslike tingimuste arvestamine. Kuid etteantud õiguslikes piirides jääb kohtunikule alati teatud otsustamisvabadus, mis ei allu õiguslikule regulatsioonile. Seega sõltub kohtualusele mõistetav karistus alati suuremal või vähemal määral kohtuniku äranägemisest. Karistuse mõistmine on selles mõttes ka õiguslikult reguleerimata ja teaduslikult tuvastamatu suhteakt kohtuniku ja kohtualuse vahel, sõltudes mitte ainult kohtualuse, vaid ka kohtuniku isikust. Samal ajal ei ole kohtualuse isik iseseisev karistuse mõistmise alus. (Karistuseseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:161)

Karistuse mõistmine läbib kindlad etapid:

- a) karistusraamide kindlakstegemine;
- b) süü piiride määratlemine;
- c) preventsoonide ehk karistuse eesmärkide püstitamine;

- d) põhi- ja lisakaristuse valik;
- e) liitkaristuse mõistmine, kui tegu on mitme kuriteoga;
- f) karistuse asendamine;
- g) karistusest vabastamine. (Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:161)

Karistuse määramisel tuleb arvestada ka karistust kergendavaid (KarS § 57) ja raskendavaid asjaolusid (Kars § 58). Samas on karistust raskendavad asjaolud kõik seaduses välja toodud, kuid kergendavate asjaoludena võib arvestada ka muid asjaolusid peale seaduses loetletute (Kars § 57 lg 2). Samas ei või kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid karistuse kohaldamisel arvestada, kui need on seaduses kirjeldatud süüteo koosseisu tunnustena (KarS § 59). Väärteomenetluses kohaldatakse praktikas vaid kergendavaid asjaolusid, milleks on üldjuhul puhtsüdamlik ülestunnistus või kahetsus, raskendavaid asjaolusid ei kohaldata, kuna väärtegu on vähem ühiskonna ohtlik, ning selliseid asjaolusid praktiliselt ei esine, kuna seadusandja on raskendavate asjaoludena üldiselt ette näinud just suurema ühiskonna ohtlikkusega tegusid.

Väärtegude eest kohaldatakse põhikaristusena rahatrahvi kolm kuni kolmsada trahviühikut. Trahviühik on rahatrahvi baassumma, mille suurus on kuuskümmend krooni (KarS § 47 lg 1). Seega on rahatrahvi alammääraks väärtegude puhul kolm trahviühikut, kuid rahatrahvi ülemmäär tuleneb iga eriosa väärteokoosseisu sanktsioonist eraldi. Samas kui eriosa sanktsioonis on karistusena ette nähtud ka arest on selle mõistmine kohtu ainupädevuses. Aresti alammääraks on üks päev ja ülemmääraks kolmkümmend päeva. Lisakaristusena võib väärteos määrata eriõiguse äravõtmise, kui see on väärteo sanktsioonis kirjas.

Kui isik on toime pannud ühe teo, mis vastab mitmele eri väärteokoosseisule, siis määratakse talle üks karistus, seadusesättealusel, mis näeb ette raskeima karistuse (KarS § 63 lg 1), samas kui mitu tegu, mis vastavad mitmele eri väärteokoosseisule, siis määratakse või mõistetakse karistus iga väärteo eest eraldi (KarS § 63 lg 3).

1.5 Karistusseadustik § 262 väärteokoosseis.

Uurimise aluseks on valitud KarS § 262 ettenähtud süüteo rikkumise eest koostatud väärteoprotokollid, kuna kõigi politsei poolt menetlevates seadustes ettenähtud väärteokoosseisude lahtikirjutamine oleks liialt töömahukas ning ületaks lõputöö mahu.

Teiseks põhjuseks on, et antud rikkumine on seaduses sõnastatud küllaltki abstraktselt, ning seda võidakse praktikas tõlgendada liiga laiendavalt. Seega on vajalik lahti kirjutada antud süüteo koosseis.

KarS § 262 näeb ette karistuse avaliku korra rikkumise eest, s.t avalikus kohas teiste isikute rahu või avaliku korra muud rikkumist.

Antud süüteo objektiivne koosseisu moodustab avalikus kohas teiste isikute rahu või avaliku korra muu rikkumine. (Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:497)

Õigushüvena kaitstavat avaliku korda võib määratleda kui tavadega, heade kommetega, normidega või reeglitega kinnistatud isikutevahelisi suhteid ühiskonnas, mis tagavad igaühe avaliku kindlustunde ja võimaluse realiseerida oma õigusi, vabadusi ja kohustusi. (Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:496)

Avalik kord sõltub konkreetsest ühiskonnast ja väärtushinnangutest, seetõttu on avaliku korra rikkumise tuvastamiseks vajalik selgitada ka konkreetset ühiskonnas kehtivaid käitumisreegleid ja selle erisused võrreldes teiste sootsiumidega. (Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:496)

Avalikuks loetakse selline koht, kuhu on ligipääs ka kolmandatel isikutel, kes pole õigusrikkujaga isiklikult seotud. Avaliku korra rikkumine ei pea aga iseenesest tingimata avalik olema; nt on kohtupraktika lugenud avalikuks kohaks ka takso, vangla ja isiku töökoha vaatamata sellele, et õigusrikkumise ajal ei viibi seal kolmandaid isikuid. Ka võib avalikuks kohaks olla isiku elukoht, kui seal alguse saanud tüli kasvab üle avaliku korra rikkumiseks kohalolevate majaelanike rahu häirimise teel. Siiski võib toodud käsitlus teatud situatsioonides liiga lai olla, mistõttu siis võib olla vajalik ka n-ö avalikkuse juuresolek (eelkõige tõuseb see küsimus selliste rikkumiste puhul, millel puudub personifitseeritud füüsilisest isikust objekt). (Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:497)

Seda on täpsustanud ka Riigikohus oma otsuses: Eravaldues toimepandud tegu, mille tagajärjel ei rikuta avalikku korda, ei ole kvalifitseeritav avaliku korra rikkumisena KarS § 262 järgi ehki sellel teol võisid olla muud selle väärteo koosseisu tunnused. Näiteks isikute rahu rikkumine eluruumides (HÕS § 145) ja solvamine (KrK § 130), kui sellega ei rikutud

kolmandate isikute rahu väljaspool seda eluruumi, kus tegu toime pandi, ei ole kvalifitseeritav KarS § 262 järgi. Karistusseadustiku järgi ei ole sellised teod enam karistatavad. Sellistel juhtudel on rikutud õigusi võimalik kaitsta eraõiguslike vahenditega. (RKL 3-1-1-102-03)

Teiste isikute rahu rikkumine eeldab personifitseeritud füüsilise isiku olemasolu, mistõttu selle all tuleb eelkõige mõista teiste isikute turvalisust, elu ja tervist ning rahu häirivat tegevust, samuti lugupidamatuse väljendamist teiste isikute suhtes, kui need teod ei moodusta eraldi süüteo koosseisu. Sellisteks tegudeks võivad olla näiteks lärmamine või muu müra tekitamine, ebasüüdsate väljendite kasutamine, teiste isikute tülitamine jms. (Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:498)

Avalikkuse mõistet on täpsustanud riigikohus ka oma otsuses, kus on öeldud, et avaliku korra rikkumisega on tegu siis kui teoga häiritakse asjasse mittepuutuvaid isikuid ja teo järelmid ulatuvad avaliku kohta ja kahjustaksid avaliku korda. Kuigi tegu võib häirida asjasse mittepuutuvaid isikuid ei saa avalikkuseks pidada isiku kodus tema kutsel viibivat seltskonda. (RKL 3-1-1-24-07)

Avaliku korra muu rikkumisena tuleb käsitada näiteks avaliku asja rikkumist, lõhkumist või omavolilist teisaldamist, kui puuduvad kuriteo tunnused KarS § 204 järgi, samuti alkoholi pruukimist avalikus kohas või alkoholijoobes avaliku kohta ilmumist jms. (Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:498)

Enamuses omavalitsustes on kinnitatud avaliku korra eeskirjad. Praktilises töös enamasti neile ei viidata, kuid tekib küsimus, kas väärteprotokoll koostamisel ja karistuse määramisel on siiski vajalik neile viidata. Seda on täpsustanud riigikohus oma otsuses, kus on jõutud arvamuseni, et KarS § 262 ei ole blanketne koosseis, seega ei pea isiku karistamisel viitama kohaliku omavalitsusüksuse avaliku korra eeskirjadele. Kuigi eeskirjas on ette nähtud teatud reeglid, mille rikkumise eest karistatakse KarS § 262 järgi, ei ole välistatud isiku karistamine avaliku korra rikkumise eest ka eeskirjas sätestamata juhtudel. Siiski tuleb arvestada, et KarS § 262 objektiivne koosseis on sõnastatud abstraktselt ning selle ülemäära lai tõlgendamine võib viia õiguskindluse põhimõtete rikkumiseni. Seega peab tegemist olema teatud intensiivsuse piiri ületava ründega teiste isikute rahu või avaliku korra vastu laiemalt. Karistusõiguslik sekkumine peab sellisel juhtudel lähtuma ultima ratio ehk viimase abinõu põhimõttest. (RKL 3-1-1-82-07)

Kuna tegu on väärteoga, piisab subjektiivses koosseisus kõigi objektiivsete koosseisuasjaolude suhtes ettevaatamatusest (KarS § 15 lg 3). (Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne 2002:498)

Tõendada on antud väärteogusid võimalik enamasti tunnistajate ja menetlusaluse isiku ütlustega. Eriti oluline on just tunnistajate ütlused, sest antud koosseisu juures on vajalik tuvastada kelle rahu on konkreetselt rikutud ja millise tegevusega.

Karistusena on antud väärteo eest ette nähtud rahatrahv kuni sada trahviühikut või arest.

2. Väärteomenetlus

2.1 Nõuded tõendamisele

Kui on selge, et tegu on karistusõiguslikus mõistes süütegu ja vastab kõigile koosseisulistele tunnustele, on see vaja ka vastavalt seaduse normidele vormistada ja tõendada konkreetse isiku süü. Seetõttu ongi antud peatükis käsitletud nõudeid väärtegude menetlemisele.

Väärteomenetluse seadustiku § 31 lg 1 kohaselt järgitakse tõendamisel ja tõendite kogumisel väärteomenetluses kriminaalmenetluse sätteid VTMS 5. peatükis sätestatud erisusi arvestades. Kuna kohtuväline menetleja täidab väärteomenetluses süüdistusfunktsiooni, lasub just temal väärteomenetluses tõendamiskoormus. Kooskõlas uurimisprintsiibiga tähendab eelõeldu muu hulgas seda, et kohtuvälise menetleja ametnik peab väärteokahtluse korral tegema kõik võimaliku tõendite kogumiseks ja see kohustus hõlmab nii menetlusalust isikut süüstavaid kui ka õigustavaid tõendeid.(RKL 3-1-1-48-08) Seega on vajalik ka menetlusaluse isiku kasuks rääkivate tõendite kogumine, kuivõrd tõendite ühekülgne kogumine mõjutab tehtava otsuse erapooletust, on tegemist menetlusõiguse olulise rikkumisega.(RKL 3-1-1-53-08) Seega peab kohtuvälise menetleja ametnik koguma ka isiku kasuks rääkivaid tõendeid, kuid kas saab eeldada, et süüdistaja koguks isikut õigustavaid tõendeid, kuna põhi eesmärgiks on tõendada isiku süüd ja kaitsta oma seisukohta selles osas. Seetõttu kogutakse praktikas ainult süüstavaid tõendeid, ning teistele tõenditele ei pöörata piisavalt tähelepanu.

Erisustena võib välja tuua, et väärteomenetluses ei tohi koguda tõendeid jälitustoiminguga (VTMS § 32), tunnistajat ei tohi tunnistata anonüümseks (VTMS § 33), ei tohi arestida vara (VTMS § 36), läbiotsimine toimub kohtuvälise menetleja määruse alusel, millel on resolutsioonina kohtuniku luba (VTMS § 35) ja ei kohaldata kriminaalmenetluses ettenähtud tõkendeid (VTMS § 37). Antud erisused tulenevad ilmselt sellest, et näiteks jälitustoiminguga tõendite kogumisel võib liigselt riivata isikute põhiõigusi arvestades teo ühiskonna ohtlikust. Samuti ei ole põhjust tunnistada tunnistajat anonüümseks, kuna ei ole alust arvata, et tema isiku avalikustamine väärteomenetluses võiks ohustada tema turvalisust.

Tõendivormid tulenevad KrMS § 63 lg-st 1, milleks on VTMS kontekstis:

1. menetlusaluse isiku, kannatanu ja tunnistaja kui menetlusvälise isiku ütlused;
2. eksperdiarvamus, eksperdi antud ütlused ekspertiisiakti selgitamisel;
3. asitõend;
4. väärteoprotokoll, uurimistoimingu, kohtuistungi ja jälitustoimingu protokoll või muu dokument;
5. foto või film või muu teabesalvestis.

KrMS § 63 lg 2 alusel ei ole tõendite loetelu ammendav. (Väärteomenetluse seadustik kommenteeritud väljaanne 2007:47,48)

Seega saab tõendeid koguda järgmiste uurimistoimingutega:

1. ülekuulamine;
2. vastastamine;
3. ütluste seostamine olustikuga;
4. äratundmiseks esitamine;
5. vaatlus;
6. läbiotsimine;
7. uurimiseksperiment.

(Väärteomenetluse seadustik kommenteeritud väljaanne 2007:52)

Praktikas on enam levinud tõendivorm ütlused, mida saadakse eelkõige ülekuulamise tulemusel, mille regulatsioon tuleneb KrMS §-dest 66-76. Menetlusseisundi järgi võib eristada menetlusaluse isiku, menetlusvälise isiku (kannatanu ja tunnistaja), spetsialisti ülekuulamist. (Väärteomenetluse seadustik kommenteeritud väljaanne 2007:48)

Üldiselt peavad kõik ülekuulamised sisaldama antud teo tõendamiseseme asjaolusid, milleks on: väärteo toimepanemise aeg, koht ja viis ning muud väärteo tehioolud; väärteokoosseis; väärteo toimepannud isiku süü; väärteo toimepannud isikut iseloomustavad andmed ja muud tema vastutust mõjutavad asjaolud. (KrMS § 62)

Muu dokumendina kasutatakse tihtipeale tõendina teenistuskohustusi täitnud politseiametnike ettekandeid, kohtumenetluse kaasatakse nad tunnistajatena. See on ka põhjendatud, kuna teatud juhtudel võib muude tõendite kogumine osutada võimatuks.(RKL 3-1-1-69-05) Samas tuleb arvestada asjaolu, et teenistuskohustusi täitnud politseiametnik ei tohi olla menetleja,

kuna menetleja võib olla tõendite koguja, kontrollija, uurija või hindaja, kuid mitte enda edasiseks menetlustegevuseks tõendi looja. Mõistetavalt saab kohtuvälise menetleja ametnik menetluse käigus teavet faktilistest asjaoludest, millel on väärteomenetluses tähtsust. Need asjaolud tuleb menetlusseaduses sätestatud korras tõendina vormistada, võimaldamaks nende kasutamist tõendamisel. Kriminaalmenetluse seadustiku § 66 lg 2 kohaselt ei või aga menetleja neid asjaolusid tõendada asja menetlenud isiku ütlustega, s.t kohtuvälise menetleja ametnik ei või jätta tõendeid kogumata ja anda selle asemel menetluses ütlusi. Samas ei ole põhimõtteliselt välistatud menetleja ametniku ülekuulamine tunnistajana näiteks mingi menetlustoimingu täpse käigu kohta.(3-1-1-7-09) Seega ei ole menetleja ametniku ettekanne muu tõend KrMS § 63 lg 1 tähenduses, kuigi seda võib olla tema töökaaslase oma, samas jääb arusaamatuks, miks ei vormistata ütlusi koheselt ülekuulamisena, ning praktikas peaks ettekande kasutamisest üldse loobuma, kuna see ei ole tegelikult tõend.

Muu dokumendina on tihti märgitud ka avaldus. Avaldus sisaldab tavaliselt konkreetse isiku ütlusi teo tõendamiseseme asjaolude kohta, kuid isikut ei ole seejuures hoiatatud teadvalt vale ütluste andmise eest. Seega avalduse kasutamine iseseisva tõendina ei ole võimalik, välja arvatud juhul kui see on kirjutatud juriidilise isiku poolt. Lahendus on sel juhul ainult isiku ülekuulamine ja avalduse kasutamine näitliku materjalina ülekuulamise juures.

Tõendite kogumisel tuleb arvestada, et need kogutakse viisil, mis ei riiva kogumises osaleja au ja väärikust, ei ohusta tema elu või tervist ega tekita põhjendamatult varalist kahju. Keelatud on tõendeid koguda isikut piirates või tema kalla muul viisil vägivalda kasutades või isiku mäluvõimet mõjutavaid vahendeid ja inimvääriskust alandavaid viise kasutades.(KrMS § 64 lg 1)

Seega saab süüteomenetluses isiku karistamine tulla kõne alla üksnes siis, kui süütegu on tuvastatud seaduslike tõendite abil. See tähendab seda, et nimetatud tõendid on lubatud ja nende kogumisel ei ole oluliselt rikutud menetlusõiguse norme.(RKL 3-1-1-72-07)

2.1. Väärteoprotokoll

Kohtuvälises väärteomenetluses on 3 erinevat menetlust: hoiatusmenetlus, kiirmenetlus ja üldmenetlus. Erinevalt hoiatus- ja kiirmenetlusest koostatakse üldmenetluses väärteoprotokoll. Antud alapunktis ei kajastata nõudeid hoiatamis- ja kiirmenetluseotsustele, kuna need ei ole uurimise objektiks.

Oma tähenduselt on väärteoprotokoll võrreldav süüdistusaktiga kriminaalmenetluses, milles fikseeritakse süüdistusfunktsiooni kandja veendumus väärteo toimepanemise kohta, koos veendumuse põhjustusega. (RKL 3-1-1-105-03)

Kohtuvälise menetleja ametnik koostab protokoll, kui on välja selgitatud väärteo asjaolud ning on kogutud piisavad ja vajalikud tõendid tõendamiseseme asjaolude kohta. Protokoll koostamisele järgneb selle koopia kätteandmine menetlusalusele isikule või tema kaitsjale ning kohtuvälise menetleja poolt asjas lahendi tegemine või väärteoasja saatmine arutamiseks maakohtule. Samas ei välista seadus võimalust juba koostatud ja menetlusalusele isikule või tema kaitsjale tutvustatud väärteoprotokoll uuendamiseks. VTMS § 68 lg 2 kohaselt on võimalik täiendada nii tõendusteavet kui ka muuta väärteo kvalifikatsiooni. (Väärteomenetluse seadustik kommenteeritud väljaanne 2007:110)

Väärteoprotokoll on kohtuvälises menetluses menetlusedokument, milles vaid fikseeritakse väärteo toimepanemine ja selle toime pannud isik ning tõendid, millega väärteo toimepanemine ja isiku süü on tõendatud. (Pajula, Ploom 2004:42)

Väärteoprotokoll on väärteo arutamise aluseks kohtumenetluses (VTMS § 87). Kohus ei saa protokoll raamidest väljuda, sest vastasel juhul asuks ta süüdistaja rolli. (Pajula, Ploom 2004:42)

Eristatakse väärteoprotokoll sissejuhatust, põhiosa ja lõpposa. Väärteoprotokoll sissejuhatuses esitatakse andmed protokoll koostamise aja ja koha osas, samuti kohtuvälise menetleja, tema ametniku ja menetlusaluse isiku põhiandmed. Juhul kui menetlusalusel isikul on väärteomenetluses kaitsja, esitatakse ka kaitsja ees- ja perekonnanimi ning tegevuskoha kontaktandmed. Kui menetlusaluseks isikuks on juriidiline isik, tuleb protokollis esitada ka

selle seadusliku esindaja (juhatuse liikme) andmed. VTMS § 69 lg 1 p 7 kohaselt tehakse protokollis sissejuhatusse märge selle kohta, kas seni kaitsjata menetlusalune isik soovib, et menetluses osaleks kaitsja. Nimetatud märge ei oma kohtuvälises menetluses praktilist tähendust, sest kohtuvälises menetluses sõltub kaitsja kaasamine ainult menetlusalusest isikust endast. Kohtuvälise menetleja ei või teha menetlusalusele isikule takistusi õigusabi kasutamisel, kuid kohtuvälisel menetlejal puuduvad kohustused ja õigused kaitsja kaasamiseks. (Väärteomenetluse seadustik kommenteeritud väljaanne 2007:112)

Samuti on vajalik sissejuhatuses märkida, et menetlusalusele isikule on tehtud teatavaks VTMS § 19 ettenähtud õigused ja kohustused.

Põhiosas tuleb märkida väärteo lühike kirjeldus ning teo toimepanemise aeg ja koht. Samas on mõiste lühike kirjeldus seaduses täpselt määratlemata, ning sealt ei nähtu, mida see peaks sisaldama. Seda on täpsustanud ka Riigikohus oma lahendis, kus märgitakse, et väärteoprotokollis peavad olema kajastatud andmed, mille alusel on võimalik hinnata, kas süüteokoosseis on täidetud. Teisisõnu, väärteo protokollist peab nähtuma, milles menetlusalust isikut süüdistatakse ja millest lähtuvalt väärteoprotokollis koostaja leiab, et väärteokoosseis on täidetud. Vastasel juhul on rikutud VTMS § 19 lg 1 p-s 1 sätestatud menetlusaluse isiku õigust teada, millist väärteoasja tema suhtes menetletakse (s.t süüdistuse sisu).(RKL 3-1-1-80-06) Lisaks tuleb märkida ka väärteo kvalifikatsioon, s.t seaduse nimetus, paragrahv, lõige ja punkt.

Väärteo toimepanemise aeg ja koht võimaldavad määrata, millist tegu on väärteoprotokollis konkreetselt silmas peetud. Nende kajastamine väärteoprotokollis on oluline ka isiku kaitseõiguse teostamisel (näiteks alibi esitamisel (RKL 3-1-1-29-06)). (Väärteomenetluse seadustik kommenteeritud väljaanne 2007:113)

Samuti on vaja märkida väärteoprotokollis menetlusaluse isiku ja tunnistaja ütlused, või teha viide, et ütlused on protokollitud eraldi. Samas menetlusaluse isiku ja tunnistaja ütluste kandmine protokollis on piiratud, kuna politseis kasutusel oleval väärteoprotokollide blankettidel on menetlusaluse isiku ütluste jaoks jäetud ruum väike ja tunnistaja ütluste jaoks ei ole nendel üldse kohta. Samuti on vajalik märkida väärteoasjas muud kogutud tõendid.

Samuti tuleb märkida väärteoga tekitatud kahju. Kuigi väärteomenetluses ei ole kannatanut ja

kahju hüvitamist ei otsustata on kahju tuvastamine vajalik materiaalse deliktide korral, kus see on vajalik väärteokoosseisu täitmise tingimuseks. Formaalse delikti korral ei sõltu koosseisu täitmine kahjust, seega ei oma see ka konkreetset menetluses sisulist tähtsust. (Väärteomenetluse seadustik kommenteeritud väljaanne 2007:114)

Juhul kui väärteoasja arutamine kuulub vastavalt VTMS §-le 83 kohtu pädevusse, peab väärteoprotokollis kajastama seda, kas menetlusalune isik soovib kohtus väärteo arutamisest osa võtta. Õigus osa võtta väärteo arutamist kohtus tugineb VTMS § 19 lg 1 p-le 3 ning VTMS § 89 lg-le 1. Samas ei oma nimetatud märke väärteoprotokollis olulist tähendust. Kohus peab sõltumata isiku varem väljendatud seisukohast osaleda või mitte osaleda väärteoasja arutamisel kohtus, menetlusalusele isikule ja tema kaitsjale asja arutamise aja ja koha kutsega teatavaks tegema. (Väärteomenetluse seadustik kommenteeritud väljaanne 2007:114) Seega ei oleks üldse vajalik protokollis seda kajastada.

Väärteoprotokollil lõpposas märgitakse, et menetlusalusel isikul ja tema kaitsjal on õigus esitada kohtuvälisele menetlejale väärteoasjas vastulause ja tõendid ning tutvuda 15 päeva jooksul, alates väärteoprotokollil koopia kättesaamisest. Menetlusaluse isiku nõudmisel võib toimikuga tutvumise ning vastulause esitamise aega lühendada. (VTMS § 69 lg 6)

Väärteoprotokollil koopia kättesaamise kohta kirjutab menetlusalune isik protokollile allkirja ning kuupäeva. Kui menetlusalune isik keeldub allkirja andmast, teeb kohtuvälise menetleja ametnik sellekohase märkuse kirjutades juurde kuupäeva, oma ametinimetuse ja allkirja. Samuti märgitakse protokollile kuupäev, millal on kohtuvälise menetleja lahend kättesaadav. Väärteoprotokollile kirjutab alla selle koostanud kohtuvälise menetleja ametnik.

2.3. Väärteos tehtavad lahendid

Kui väärteoasja menetlemine on seaduse alusel kohtuvälise menetleja pädevuses, teeb kohtuvälise menetleja VTMS §-s 73 märgitud lahendi kirjalikus menetluses menetlusosalisi välja kutsumata, lähtudes menetlusaluse isiku ütlustest, asjas kogutud tõenditest, esitatud vastulausest ja sellele lisatud materjalidest. Lahendi tegemisel peab lahendama VTMS §-s 108 loetletud küsimused. See tähendab, et lahendi tegemisel peab tuvastama menetlusaluse isiku poolt toimepandud teo õigusvastasuse, menetlusaluse isiku süü ja õigusvastasust

väljastavad asjaolud. Lahend peab olema kättesaadav 30 päeva möödumisel menetlusalusele isikule väärteoprotokolli kätte saamisest (VTMS § 30 lg 4).

Lahenditeks vastavalt VTMS §-le 73 võivad olla: otsus rahatrahvi määramise kohta või väärteomenetluse lõpetamise määrus VTMS §-s 29 või 30 sätestatud alustel.

Küsimuses, kas sama kohtuvälise menetleja ametnik võib koostada väärteoprotokolli ja teha väärteootsuse, märgib kriminaalkolleegium järgmist. Väärteomenetluse seadustik ei nõua, et väärteoprotokolli koostaks ja kohtuvälise menetleja otsuse teeksid erinevad ametnikud. Seega ei ole juhul, kui mõlemad nimetatud dokumendid koostab sama ametnik, tegemist väärteomenetlusõiguse rikkumisega. Siiski leiab kriminaalkolleegium sarnaselt maakohtule, et oleks soovitatav, kui väärteoprotokolli koostaks ja kohtuvälise menetleja otsuse teeksid erinevad ametnikud. Väärteoprotokolli koostamine tähendab sisuliselt menetlusalusele isikule süüdistuse esitamist, mistõttu tähendab väärteoprotokolli koostamine ka seda, et selle koostaja hinnangul on kogutud piisavalt tõendeid, mis kinnitavad, et menetlusalune isik on pannud toime väärteo. Seega tagaks see, kui kohtuvälise menetleja otsuse teeb teine ametnik, suurema erapooletuse ning seeläbi otsuse parema aktsepteeritavuse. Korrata tuleb aga seda, et tegemist ei ole väärteomenetluse seadustikust tuleva kohustusega, mille täitmata jätmist saaks lugeda väärteomenetlusõiguse rikkumiseks. (RKL 3-1-1-13-08)

Nagu ka väärteoprotokoll koosneb kohtuvälise menetleja otsus sissejuhatuses, põhiosast ning lõpposast.

Kohtuvälise menetleja otsuse sissejuhatusse märgitakse otsuse tegemise aeg ja koht, kohtuvälise menetleja ja otsuse koostanud ametniku andmed ja menetlusaluse isiku andmed.

Kohtuvälise menetleja otsuse põhiosa peab sisaldama andmeid väärteo toimepanemise aja ja koha kohta ning väärteo kirjeldust. Ebatäpne aja ja koha määratlemine otsuses võib kujutada endast menetlusõiguse olulist rikkumist. (Väärteomenetluse seadustik kommenteeritud väljaanne 2007:122)

Eriline tähendus on tõendite esitamisel, millele on lahendis tuginetud. Väärteoasjas tehtav otsus peab olema põhjendatud. See aga tähendab, et otsusest peab nähtuma, millised asjaolud kohtuvälise menetleja luges tõendatuks ning millistele konkreetsetele tõenditele ta sealjuures

tugines. VTMS § 150 lg 1 p 7 kohaselt on oluliseks väärteo menetlusõiguse rikkumiseks menetleja otsuse mittepõhistamine, punkti 8 kohaselt aga ka see, kui menetleja otsuse lõpposa järeldused ei vasta tõendamiseseme asjaoludele. VTMS § 74 lg 1 p 8 nimetab eraldi kohustust esitada otsuses vastulausega mitteamvestamise põhjendused. (Väärteomenetluse seadustik kommenteeritud väljaanne 2007:123) Sama on leidnud ka Riigikohus oma lahendis, kus on märgitud, et VTMS § 31 lg-st 1 tulenevalt järgitakse väärteomenetluses tõendamisel kriminaalmenetluse sätteid, KrMS § 61 sätestab aga põhimõtted, mille kohaselt ühelgi tõendil ei ole ette kindlaksmääratud jõudu ja tõendeid tuleb hinnata nende kogumis ning siseveendumuse kohaselt. Seega tuleb tõendite hindamisel väärteomenetluses ka kohtuvälisel menetlejal lahendada küsimused iga tõendi lubatavuse ja lubatavate tõendite usaldusväärsuse kohta. (RKL 3-1-1-60-06)

Kohtuvälise menetleja otsuse põhiosas tuleb hinnata seda, kas esinevad karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud vastavalt KarS §-dele 57 ja 58. seejuures tuleb silmas pidada, et karistust raskendavate asjaolude loend on seaduses sätestatud ammendavalt, karistust kergendavana võib kohtuvälise menetleja aga KarS § 57 lg 2 kohaselt arvestada ka seaduses nimetamata asjaolusid. (Väärteomenetluse seadustik kommenteeritud väljaanne 2007:123)

Kohtuvälise menetleja otsuse lõpposas märgitakse väärteo kvalifikatsioon, s.o vastava seaduse paragrahv, lõige ja punkt, mille alusel isiku tegu on väärteona karistatav. Üldjuhul peab otsuses isiku teole omistatav kvalifikatsioon vastama väärteoprotokollis sätestatule. Siiski on kohtuvälisel menetlejal õigus väärteoprotokollis ning menetlusaluse isiku vastulauses esitatud asjaoludest lähtudes muuta oma otsuses väärteoprotokollis toodud kvalifikatsiooni, kergendades isiku olukorda. Isiku olukorra kergendamiseks on tegemist siis, kui uue kvalifikatsiooni järgi on karistuse määrad alandatud või puudub lisakaristus, samuti muudel juhtudel, kui isiku olukord muutub objektiivselt soodsamaks. (Väärteomenetluse seadustik kommenteeritud väljaanne 2007:123;124)

Otsuse lõpposas märgitakse menetlusalusele isikule määratud rahatrahvi määr. Juhul kui isik on toime pannud mitu süütegu, määratakse isikule rahatrahv, lähtudes KarS § 63 lg 1 või 3 nõuetest. Kui isik on toime pannud ühe teo, mis vastab mitmele eri väärteokoosseisule (väärteo ideaalkogum), siis määratakse talle üks karistus selle seadusesätte alusel, mis näeb ette raskeima karistuse. Kui väärteoasjas on tuvastatud, et isik pani toime mitu tegu, mis vastavad mitmele eri väärteokoosseisule, siis määratakse karistus iga väärteo eest eraldi.

Väärteoasjades ei toimu aga erinevalt kriminaalasjadest liitkaristuse määramist. (Väärteomenetluse seadustik kommenteeritud väljaanne 2007: 124)

Vastavalt KarS § 66 lg-le 2 võib kohtuväline menetleja mõjuvatel põhjustel määrata rahatrahvi maksmise ositi. Mõjuvad põhjused ja neid tõendavad asjaolud peavad ilmnema otsusest. Mõjuvad põhjused seonduvad eelkõige süüdlase majandusliku võimetusega tasuda korruga kogu trahvisumma. (Väärteomenetluse seadustik kommenteeritud väljaanne 2007: 124)

Kui rahatrahv ei ole määratud tasuda ositi, siis teave sellest, et rahatrahv tuleb täies ulatuses tasuda pankka 15 päeva jooksul, alates päevast, mil kohtuvälise menetleja otsus on kohtuvälise menetleja juures tutvumiseks kättesaadav, näidates ära panga nimetuse, koodi, arvelduskonto valdaja nimetuse ja arvelduskonto numbri, millele rahatrahv tuleb kanda (VTMS § 74 lg 1 p17)

Otsuse lõpuosas märgitakse samuti äravõetud esemetega ja asitõenditega toimimise viis, kas esemed konfiskeerida või tagastada, samuti otsus menetluskulude kohta ning edasikaebamise kord ja tähtaeg.

Kohtuvälise menetleja otsusele kirjutab alla selle koostanud kohtuvälise menetleja ametnik. Allkirja puudumine otsusel või otsuse allkirjastamine pädevust mitteomava ametniku poolt on väärteomenetlus õiguse oluline rikkumine. (Väärteomenetluse seadustik kommenteeritud väljaanne 2007:125)

3. UURIMISTÖÖ

3.1 UURINGU KÄIK

Lõputöös on uuringu läbiviimiseks valitud viiskümmend Ida Politseiprefektuuri Jõhvi Politseiosakonnas 2008.a. koostatud väärteoprotokollide ja rahatrahvi määramise otsust, mis on koostatud KarS § 262 järgi. Töö autor arvab, et valim viiskümmend on piisav, et teha järeldused väärteoprotokollide ja otsuste vastavusest menetlusnormidele. Kokku on 2008.a. Jõhvi Politseiosakonna poolt määratud karistusi väärteo rikkumiste eest 16500, neist üldmenetluse 5294. KarS § 262 väärteokoosseisu järgi 1316, millest 444 on määratud üldmenetluses, seega moodustab valim viiskümmend üldmenetluses määratud otsustest 11%. Selle valimi juures on võimalik hinnata kas, antud väärteokoosseisu järgi koostatud väärteoprotokollide ja otsuste koostamisel on tehtud vigu ja rikutud menetlusnorme Jõhvi Politseiosakonna näitel.

2008 a on kohus 28 juhul Jõhvi Politseiosakonna ametnike poolt määratud rahatrahvide otsused tühistanud ja lõpetanud väärteod VTMS § 29 lg 1 p1 alusel, st teos puuduvad väärteotunnused. Kuna vastavalt VTMS § 113 lg-le 6 märgitakse kohtuotsusesse ainult sissejuhatus ja lõpposa, kui kohtumenetluse pooled loobuvad apellatsioonioigusest, pole võimalik täpsemalt neid analüüsida ja selgitada välja sellise otsuste põhjuseid. Seega püütakse väärteo materjalide põhjal selgitada põhjus, kas oli tegu protokollides ja otsustes menetlusnormide rikkumisega või tõendite puudulikkusega. Neist 7 juhul oli tegu kiirmenetluses ja 21 juhul üldmenetluses määratud otsusega. Kui vaadelda erinevaid koosseise, siis 15 juhul oli tegu liiklus alaste rikkumistega, 5 KarS § 262, 3 NPAS § 15, 2 KarS § 218, 2 KarS § 276 ja 1 Kaubandustegevuse seadus.

Uuring läbiviimiseks ja tulemuste analüüsimiseks on kasutatud tabelit, kus on kirjas väärteo number, ning menetlusnormid, millele peavad vastama väärteoprotokollid ja otsused. Samuti kontrollitakse uuringu käigus teo koosseisupärasust, õigusvastasust ja süülisust. Kui dokumentides vastab kõik normidele on see märgitud x-ga, kui on puudus on see tähistatud 0-ga. Kohtu poolt lõpetatud väärteomaterjalide uuring vormistatakse samuti tabelina, ning sinna märgitakse vastavasse lahtrisse x-ga autoripoolne arvamus, kas tegu oli tõendite

puudulikkusega või protokollides menetlusnormide rikkumisega.

Uuring on jagatud kolme ossa. Esimeses osas uuritakse väärteoprotokollide vastavust menetlusnormidele ja teises osas nende väärteoprotokollide kohta tehtud otsuste vastavust. Kolmandas osas analüüsitakse 2008.a kohtus lõpetatud väärteomaterjale.

3.2 Uuringu I osa tulemused (väärteo protokollid)

Väärteoasja nr	Väärteoprotokoll koostamise kuupäev ja koht	kohtvälise menetleja ja menetleja ametniku andmed	menetlusaluse isiku andmed	seadusliku esindaja andmed	väärteo toimepanemise aeg ja koht	väärteo lühikirjeldus	väärteo kvalifikatsiooni vastavus teo tehiooludele	menetlusaluse isiku ütlused või viide, et protokollitud eraldi	tunnistaja ütlused, või viide, et protokollitud eraldi	teave väärteoga põhjustatud kahju kohta	muud tõendid ja andmed	teave menetlusalusele isikule VTMS § 19 tutvustamise kohta	menetleja allkiri	menetlusaluse allkiri väärteoprotokoll saamisest
244008000037	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008000038	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008000076	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008000087	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008000176	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008000242	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008000260	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008000323	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008000400	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008000534	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008001829	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008001835	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008002178	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008002253	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008002476	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008002484	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008002734	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

244008002755	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008002987	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008003185	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008004973	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008005299	x	x	x	x	x	x	0	x	x	x	x	x	x	x
244008005602	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008005731	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008005820	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008005845	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008005846	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008005999	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008006001	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008006005	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008009429	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008009430	x	x	x	x	x	x	0	x	x	x	x	x	x	x
244008009436	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008009811	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008009999	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008010106	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008010193	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008010261	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008010356	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008010375	x	x	x	x	x	x	0	x	x	x	x	x	x	x
244008014514	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008014581	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008014716	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008014722	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008014774	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008014781	x	x	x	x	x	x	0	x	x	x	x	x	x	x
244008014786	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008014896	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008014923	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008014940	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

3.3 Uuringu II osa tulemused (otsused)

	otsuse tegemise kuupäev ja koht	kohtuvälise menetleja ja menetleja ametniku andmed	menetlusaluse isiku andmed	Otsuse aluseks oleva väärteprotokolli andmed	väärteo toimepanemise aeg ja koht	väärteo kirjelduse olemasolu	teo õigusvastasus ja süülisus	väärteo kvalifikatsiooni vastavus teo tehiloludele	vastulauses esitatud mitteamvestamine	kariistust kergendavad ja raskendavad asjaolud	viide selle kohta, millega tegu on tõendatud (VTMS § 72 lg 2 → § 108)	menetlusalusele isikule määratud rahaträhv on vastavuses ettenähtud sanktsiooniga	asitõendina kasutatava või muu äravõetud esemega toimimise viis	menetleja allkiri
244008000037	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008000038	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008000076	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008000087	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008000176	x	x	x	x	x	x	0	0	x	x	x	x	x	x
244008000242	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008000260	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008000323	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008000400	x	x	x	x	x	x	0	0	x	x	x	x	x	x
244008000534	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008001829	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008001835	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008002178	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008002253	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008002476	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008002484	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008002734	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008002755	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008002987	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008003185	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008004973	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008005299	x	x	x	x	x	x	x	0	x	x	x	x	x	x
244008005602	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008005731	x	x	x	x	x	x	0	0	x	x	x	x	x	x

244008005820	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008005845	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008005846	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008005999	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008006001	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008006005	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008009429	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008009430	x	x	x	x	x	x	x	0	x	x	x	x	x	x
244008009436	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008009811	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008009999	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008010106	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008010193	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008010261	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008010356	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008010375	x	x	x	x	x	x	x	0	x	x	x	x	x	x
244008014514	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008014581	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008014716	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008014722	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008014774	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008014781	x	x	x	x	x	x	x	0	x	x	x	x	x	x
244008014786	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008014896	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008014923	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
244008014940	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

3.4 Uuringu III osa tulemused (kohtus lõpetatud väärted)

Vääртеoasja nr	rikutud menetlusnorme	tõendid puudulikud
244008000849		x
244008001766		x
244008002034	x	
244008002672	x	
244008003214		x
244008004888		x
244008005780		x
244008005996	x	
244008005997	x	
244008007617		x
244008008225		x
244008008529		x
244008009656	x	
244008009919		x
244008012419	x	
244008012494		x

244008012525		x
244008013890		x
244008014681		x
244008015228		x
244008015230		x
244008015282		x
244008015805		x
244008015813		x
244008015814		x
244008016103		x
244008017060		x
244008017286		x
244008016474		x
244008016490		x

3.5 Uuringu kokkuvõte, autoripoolsed järeldused ja ettepanekud

Uuringu põhjal võib järeldada, et üldiselt järgitakse vääртеoprotokollide koostamisel menetlusnorme, kuna kasutusel olevad vääртеoprotokollide blanketid on koostatud vastavalt kehtivatele menetlusnormidele ja nende korrektsele täitmisel ei saa eksida. Samas on vääртеoprotokollide blanketide puuduseks, et seal on suhteliselt vähe ruumi kõigi vajalike andmete kirjutamiseks, ning ideaalis tuleks vääртеoprotokoll koostada sarnaselt otsusega arvutis, kus ei ole kirjutamiseks mingeid piiranguid. Puudusena võib välja tuua, et protokollis ei tehta viidet menetlusosaluse isiku ülekuulamise kohta eraldi ülekuulamise protokollis. Samas on kõigis protokollides märgitud blokis „muud tõendid ja andmed“ eraldi tõendina menetlusosaluse isiku ülekuulamise protokoll, seega ei ole see oluline rikkumine. Vääртеoprotokollide blanketide lahtris ütlused on trükitud järgnevalt: Protokollis ärakirja sain kätte, kinnitan blokis „isikuandmed“ märgitud andmete õigsust. Juhtunu kohta annan järgmised ütlused. Siit järeldub, et peaksid järgnema menetlusosaluse isiku ütlused, või viide, et ütlused on protokollitud eraldi. Kuid enamikel juhtudel on sinna kirjutatud fraasid: protokolliga tutvunud, olen protokolliga nõus või ei ole, mulle tõlgitud. Selliseid fraase ei saa pidada ütlusteks, ega viiteks, et ütlused protokollitud eraldi. Samas ei oma tähtsust ka asjaolu, kas isik on protokolliga nõus või mitte, sest kui ütlused on protokollitud eraldi peab olema sealt näha, kas isik tunnistab süüd või mitte. (RKL 3-1-1-100-03) Arvan, et selle puuduse kõrvaldamiseks on vaja vääртеoprotokollide blanketil teha parandus, kus blokis ütlused on menetlusosaluse isiku ütluste kohta tehtud samasugune märgend nagu on tunnistaja ütluste kohta, s.t kastikesed märkega kas on või ei ole protokollitud eraldi. Samas koosneb politseis kasutusel olev vääртеoprotokollide blankett paljudest erinevatest kastikestest, mis lihtsustab ametniku tööd. On vaja täita kõik vajalikud

kastikesed. Samas vaadates menetlusaluse isiku seisukohalt võib jääda seal paljugi arusaamatuks, seega oleks isikule lihtsam tutvuda protokolliga, kus oleks sidus jutt, mitte eraldatud kastikesed just rikkumise kirjelduse kohas. Veel on mõningate uuritud protokollide juures esinevaks puuduseks teokirjelduse mitte vastavus süütekoosseisule ja kvalifitseerimine, kuid sellest juba täpsemalt otsuste analüüsi juures.

Otsuseid koostatakse infosüsteemis POLIS, ning enamus VTMS-st tulenevaid andmeid kantakse sinna automaatselt. Seda on näha ka uuringust, et otsused vastavad menetluslikele nõuetele. Puudusena võib märkida, et otsuse koostamise kohaks annab infosüsteem protokollide koostamise koha, ning otsust tegev ametnik peab selle seal ise muutma, kuid enamusel juhtudel unustatakse see teha kuid see ei ole menetlusõiguse oluline rikkumine. Samuti kantakse automaatselt otsusesse kõik tõendid, mis on vääртеoasjas kogutud. Seega on näiliselt lahendatud VTMS § 72 lg-st 1 tulenev nõue, millistest vääртеoasjas kogutud tõenditest on otsuse tegemisel lähtutud. Samas võib selline olukord kaasa tuua vääртеomenetlusõiguse olulise rikkumise, kuna otsust tegev ametnik ei pea ise märkima, millistele konkreetsetele tõenditele ta tugines, kuna vääртеoasjas võib olla ka selliseid tõendeid, milles ei sisaldu üldse tõendamiseseme asjaolusid. See võib suure töökoormuse juures luua ka ohu, et ei hinnata üldse tõendeid, ning ei lahendata küsimust, kas toimepandud vääртеgu on üldse omistatav menetlusalusele isikule.

Olulise puudusena võib välja tuua, et otsuse tegemisel ei lahendata alati VTMS § 108 p-st 1, 2 ja 4 tulenevaid küsimusi. Uuringu tulemusena on välja selgitatud, et 50 koostatud otsusest 3 juhul on määratud rahaträhv teo eest, mis ei ole karistatav vääртеona s.t on jäetud tuvastamata vastavale süütekoosseisule vastava teo objektiivne ja subjektiivne külg. Konkreetsemalt on rikkumised toime pandud eravalduses, mida ei saa lugeda avalikuks kohaks. Samuti on neil juhtudel tõendamata asjaolu, et tegevusega on häiritud kolmandaid isikuid. Asjaolu, et tegevusega on häiritud asjasse mittepuutuvaid isikuid peab nähtuma teo kirjeldusest. Sarnaselt kohtule on ka kohtuvälise menetleja ametnikule sätestatud vääртеoasja piirid vastavalt VTMS § 87. See tähendab, et ka kohtuvälise menetleja on otsuse tegemisel seotud teokirjeldusega, mis on protokollis ja mida on menetlusalusele isikule tutvustatud. (RKL 3-1-1-84-07) Näitena võib tuua sellise vääртеokirjelduse: olles alkoholijoobes viibis majas kus skandaalitses ning väljendas ennast alaealiste laste juuresolekul ebasüüdsalt, oma tegevusega rikkus avaliku korda ja isikute rahu. Selline tegu eeldab KarS § 262 ettenähtud süütekoosseisus objektiivse külje tunnusena, et on häiritud kolmandate isikute rahu, kuid sellist asjaolu antud vääртеo

rikkumise kirjeldusest ei nähtu. Samuti ei nähtu antud kirjeldusest vastava süüteo koosseisu teist olulist tunnust, et tegu oleks toime pandud avalikus kohas. Teise näitena võib tuua väärteokirjelduse, et lõhkus kiviga ära korteri aknaklaasi ja ähvardas kod A aadressil. Oma tegevusega rikkus avaliku korda ja isikute rahu. Siin jääb väärteo kirjelduses arusaamatuks, millega oli rikutud avaliku korda ja isikute rahu. Kas kiviga aknaklaasi lõhkumine on avaliku korra rikkumine? Pigem on see varavastane süütegu, kuid samas ei nähtu kirjeldusest ka asjaolu, et oleks tekitatud varaline kahju. Kuid arvestades otsusest nähtuvalt, et tegu on ka õigusrikkuja elukohaga, on arusaamatu, kellele ta peale enda varalist kahju võis põhjustada. Väärteo materjalidest nähtus, et isik, keda ähvardati vägivallaga on õigusrikkuja sugulane, ning samas ei hõlma ka KarS § 262 ettenähtud väärteokoosseis vägivallaga ähvardamist pigem on tegu KarS § 120 ettenähtud kuriteokoosseisuga. Seega on selliste otsuste tegemisel jäetud tuvastamata asjaolu kas on toime pandud seadusega sätestatud väärteo tunnustele vastav tegu. Sellist asjaolu võib lugeda väärteomenetlusõiguse oluliseks rikkumiseks, ning kui menetlusalune isik pöördub otsuse kohta kaebusega kohtusse toob see kaasa tõenäoliselt otsuse tühistamise ning väärteo lõpetamise.

Teise olulise puudusena võib välja tuua, et uuritud 50 väärteoasjast 4 juhul oli väärtegu kvalifitseeritud valesti. Kõigil neljal juhul on probleem sarnane. Tegude vastab küll seadusega sätestatud väärteo tunnustele, kuid väärteos kirjeldatud teo objektiivse külje tunnused vastavad hoopis KarS § 218 ettenähtud väärteo koosseisule. Näitena toon ühe väärteo kirjelduse: olles alkoholi joobeseisundis huligaansetel ajenditel lõhkus kaupluse ukseklaasi, millega tekitas varalise kahju. Antud juhul nähtub, et tegu ei olnud suunatud avaliku korra vastu, vaid varalise õiguse vastu. Seega oleks tulnud antud rikkumine kvalifitseerida KarS § 218 lg 1 järgi. Avaliku korra rikkumisele ei viita antud juhul ka huligaane ajend, kuna KarS § 262 süüteo koosseis ei näe sellist asjaolu ette. Seega on väärteoprotokolli koostanud kohtuvälise menetleja ametnik eksinud väärteo kvalifitseerimisel, ning otsuse teinud ametnik pole sellel tähelepanu pööranud.

Positiivsena võib välja tuua, et õigesti on hinnatud karistuste määramisel isiku süüd ja süüd välistavaid asjaolusid. Ühtki karistust ei ole määratud süüvõimetule isikule, s.t alla neljateist aastasele. Samuti on korrektselt märgitud ja arvestatud süüd kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid. Kõik karistused on määratud arvestades vastava väärteokoosseisu karistusraame. Samuti on karistused määratud kohtuvälise menetleja pädeva ametniku poolt ning allkirjastatud.

Analüüsid 2008. a Jõhvi Politseiosakonnas menetletud väärtegusid, mille kohta tehtud otsus on kohtus tühistatud ja menetlus lõpetatud VTMS § 29 lg 1 p1 järgi, st teos puuduvad väärteotunnused, järeldati, et 22 juhul oli tegu arvatavasti tõendamisprobleemidega ja 6 juhul menetlusnormide rikkumisega. Menetlusnormide rikkumise puhul on tegu arvatavasti sama probleemiga, mis avastati otsuste koostamisel, et väärteoprotokolli kirjelduses olev tegu ei vasta kvalifikatsioonis oleva süüteo koosseisu omale. Näiteks väärteo kirjeldus: eiras politseiametniku seaduslikku korraldust. Politseiametniku seadusliku korralduse eiramine on küll karistatav KarS § 276 järgi, kuid sel juhul peab teo kirjeldusest ka nähtuma konkreetne politseiametniku korraldus, mille eiramist menetlusalusele isikule süüks pannakse, kuid antud kirjeldusest seda ei nähtu. See nähtub küll tõendites, kuid kohus ja kohtuväline menetleja on karistuse määramisel seotud väärteoprotokollis sätestatuga. (RKL 3-1-1-84-07) Teise näitena toon kirjelduse: lõhkus 2 aknaklaasi. KarS § 218 lg 1 ettenähtud väärteo üheks koosseisuliseks tunnuseks on varaline kahju. Antud juhul teokirjeldusest ei nähtu, et oleks tekitatud varalist kahju. Seega ei saa ka antud isikule süüks panna KarS § 218 lg 1 ettenähtud väärtegu. Kolmandaks näiteks toon väärteokirjelduse: toimus suusõnaline konflikt A ja B vahel millega oli rikutud tema rahu. Osaledes ise antud asja kohtulikult arutamisel kohtuvälise menetleja esindajana võin täpsemalt öelda ka väärteomenetluse lõpetamise põhjuse. Kuna tegu oli kahe omavahel tuttava inimesega, tekkis neil konflikt ja sõnavahetus, mis toimus küll avalikus kohas, kuid millega ei olnud häiritud kolmandate isikute rahu. Seega puudus isiku teos KarS § 262 ettenähtud väärteo koosseis. Samuti ei nähtu ka antud teo kirjeldusest KarS § 262 ettenähtud väärteo koosseisu. See ongi hea näide selle kohta, et menetleja on liialt laiendavalt tõlgendanud KarS § 262 ettenähtud koosseisu. Sellist rikkumist ei saa tõlgendada avalikus kohas teiste isikute rahu rikkumisena, kuna tuttav inimene ei ole kolmas isik, st suvaline kõrvalseisja või avalikkus, kelle rahu saaks rikkuda omavahelise tüli käigus. Kui selline käitumine oleks karistatav, võiks pidada enamiku ühiskonnast õigusrikkujateks, kuna tuttavate isikute vahel tekib ikka arusaamatusi ja suusõnalisi konflikte.

Kokkuvõtteks võib öelda, et autori poolt väärteoprotokollide ja –otsuste analüüsimisel avastatud menetlusnormide rikkumised on arvatavasti olnud põhjuseks ka nende tühistamisel kohtus. Samas ei olnud antud uuringu objektiks väärteos kogutud tõendid, seega ei saa antud uuringu põhjal teha järeldusi väärteomenetluses kogutud tõendite seaduslikuse üle.

Arvan, et väärtegude kvalifitseerimisel ja koosseisu tuvastamisel tekkinud vigade vältimiseks

tuleks tõhustada kontrolli koostatud otsuste üle. Avastatud vigade põhjal tuleks koostada õppematerjal ning läbi viia õppepäevi, et täiendada kohtuvälise menetleja ametnike professionaalsust ja selliste vigade kordumist.

KOKKUVÕTE

Käesolevas töös keskenduti kehtivatele menetlusnormidele kohtuvälises menetluses koostatavatele väärteoprotokollidele ja otsustele. Samuti keskenduti töös kehtivale karistusõigusele ja selle rakendamisele väärteoprotokollide koostamisel ja otsuste tegemisel. Analüüsi aluseks kasutati Jõhvi Politseiosakonnas 2008.a. Karistusseadustiku § 262 ettenähtud väärteokoosseisu järgi koostatud väärteoprotokolle ja otsuseid.

Töö alguses püstitatid hüpotees, et Jõhvi Politseiosakonna ametnike poolt Karistusõiguse väär rakendamine ja menetlusnormide rikkumine on põhjustanud nõuetele mittevastavate väärteoprotokollide ja otsuste koostamise on leidnud kinnitust. ning on leitud rikkumisi, mis toovad kindlasti kaasa otsuse tühistamise.

Töö tulemusena on jõutud järeldusele, et koostatavad väärteoprotokollid ja otsused vastavad üldiselt kehtivatele menetlusnormidele, kuid on valesti rakendatud mõningatel juhtudel kehtivat karistusõigust ja jäetud lahendamata otsuse koostamisel VTMS § 108 p 1 tulenev küsimus, kas on toime pandud seadusega sätestatud väärteo tunnustele vastav tegu. See on aga menetlusõiguse oluline rikumine. Sellest tulenevalt on töös välja toodud tekkida võivad probleemsed olukorrad ning leitud neile lahendusi.

Analüüsi aluseks kasutati 11% 2008.a Jõhvi Politseiosakonnas üldmenetluses tehtud otsuseid Karistusseadustikus § 262 ettenähtud väärteo rikkumise eest, mille tulemusena jõuti järeldusele, et väärteoprotokollide ja -otsuste koostamisel ei ole tuvastatud igakülgset teo toimepanija tegevuses esinevate asjaolude vastavust antud väärteokoosseisu objektiivsetele tunnustele, või on ekslikult seda tõlgendatud liialt laiendavalt, ning seetõttu kvalifitseeritud väärtegu valesti.

Seega võib kokkuvõtteks öelda, et hüpoteesina väidetu on leidnud kinnitust, et menetlusnormide rikkumine ja karistusõiguse väär rakendamine on otsuste tühistamise aluseks.

Töö põhjal võib ka järeldada, et süüteo koosseisu abstraktne kirjeldus seaduses, võimaldab seda rakendaval ametnikul seadust valesti tõlgendada ja viia niimoodi eksimusteni.

Резюме

Дипломная работа написана в 2009 году студентом полицейского колледжа академии внутренней безопасности Пеэтером Роосмяги по теме „Протоколы о проступке и решения принятые по ним, соответствующие процедурным нормам в Восточной Префектуре полиции Йыхвиского отдела полиции“. Работа составлена на эстонском языке, на 45 страницах. Всего использовано 21 ключевых работ: 3- законодательных акта, 14- судебных решений и 4- литературные работы.

В работе главными направлениями являются обвинительное заключение, досудебное производство общего порядка, протокол о проступке, принятие решения о денежном штрафе. При написании работы использована специальная литература, законодательные акты и судебные решения.

В настоящей работе объектом исследования является досудебная процедура при составлении протоколов о проступке и принятия решения о денежном штрафе. Работа целенаправленно оценивает соответствие процедурных норм и правильных наказаний с составленными протоколами о проступке и принятыми решениями. Объектам обследований выбрано составленные протоколы о проступке и принятые решение по статей 262 Пенитенцарныва кодекса. В работе выявлены неправильные места в составленных протоколах о проступке и принятых решениях, так же авторские решения выхода из них. Путем анализа методично исследуются дела о проступках находящиеся в производстве префектуры полиции.

Весь цель работы дает обзор досудебного производства по протоколам о проступке и принятия решения, так же установления обвинительного заключения. Работа показывает ошибки на практике при составлении протокола о проступке и принятии решения, составлении обвинительного заключения, а также предложения разрешения их.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Viidatud õigusaktid:

1. Väärteomenetluse seadustik. 22.05.2002.- RT I 2002, 50, 313, RT I 2009, 3, 14
2. Kriminaalmenetluse seadustik. 12.02.2003.– RT I 2003, 27, 166, RT I 2008, 52, 288
3. Karistusseadustik. 06.06.2001.-RTI 2001, 61, 364, RT I 2009, 19, 114

Viidatud riigikohtu lahendid:

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-105-03
Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-142-05
Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-29-06
Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-33-06
Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-60-06
Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-80-06
Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-24-07
Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-72-07
Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-82-07
Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-84-07
Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-13-08
Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-48-08
Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-53-08
Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-7-09

Viidatud kirjandus:

1. Pajula, E., Ploom, T., 2004. Väärteomenetlus II. Tallinn: Sisekaitseakadeemia
2. Aas, N., Feldmanis, L., Hirvoja, M., Jaggo, O., Lembit, A.2002. Karistusõigus Üldosa. Tallinn: Sisekaitseakadeemia

3. Koolmeister, I., Kangur, A., Lind, S., Pajula, E., Ploom, T., Sirk, I. 2007.
Väärteomenetluse seadustik: Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura
4. Sootak, J., Pikamäe, P. 2002. Karistusseadustik: Kommenteeritud väljaanne. Tallinn:
Juura